

درس سوم

راز نشانه‌ها

اهداف

- ۱ ترغیب به بهره‌گیری از نیروی تفکر و تعقل در زندگی
- ۲ تقویت مهارت درک متن
- ۳ آشنایی با واژه‌های هم‌آوا
- ۴ تقویت مهارت گوش دادن و فن بیان
- ۵ آشنایی با نقش جمله در رساندن پیام
- ۶ تقویت مهارت درک مطلب و نوشتن دانش‌آموزان
- ۷ آشنایی با چگونگی بیان آغاز قصه

جلسه اول	
۱. تدریس درس	۳۰ دقیقه
۲. درک متن	۲۰ دقیقه

اروش‌های پیشنهادی تدریس

الگوی تفکر (حل مسئله)، روشن‌سازی طرز تلقی

الگوی تفکر (حل مسئله)

تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و اندیشه در کلاس درس و بهره‌گیری از روش حل مسئله در کارهای روزمره یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌های آموزشی معلم به شمار می‌رود. دانش‌آموز می‌تواند از طریق فکر کردن یاد بگیرد و کار اصلی معلم، رشد قوه تفکر وی می‌باشد. با این روش، هدف اصلی آن است که دانش‌آموز به کاربرد تفکر در حل مسائل روزمره زندگی پی ببرد. اجرای این روش در گروه‌های سنی مختلف، متفاوت است.

۱. دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید.

۲. یک چیستان، معما و یا مسئله ساده را مطرح نمایید.
۳. برای ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و تعمق از سکوت استفاده کنید. سکوت می‌تواند به رشد تفکر کمک کند، زیرا لازمه تفکر جدی، سکوت و تعمق است.
۴. فضای کلاس را طوری آماده کنید که موجب کش متقابل اعضای گروه‌ها شود.
۵. بچه‌ها پس از سکوت و تفکر به حل مسئله یا چیستان پردازند.

بدین ترتیب دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که با تفکر و بهره‌گیری از خرد جمعی می‌توانند به حل مسائل پردازند.

مثال‌هایی از چیستان و معما

۱. ساخت ۴ مثلث متساوی‌الاضلاع با ۶ چوب کبریت
۲. قرار دادن ۶ مهره در ۳ ظرف در صورتی که تعداد مهره‌ها در هر ظرف «فرد» باشد.
۳. تقسیم ۱ کیک با ۳ برش به ۸ قسمت مساوی

اینک داستان «راز نشانه‌ها» را به روش قصه‌گویی برای کلاس روایت نمایید و یا اینکه در گروه، متن درس را بخوانند از آنها سؤال زیر را بپرسید و بخواهید درباره آن با هم به بحث و گفت‌وگو بپردازند: دو ویژگی مهم «پسر» چه بود که او را از سایرین متمایز می‌کرد؟

این سؤال بسیار کلیدی است و لازم است به سرعت از آن عبور نکنیم. دانش‌آموزان باید به این نتیجه برسند که پسر هوشیار از حس بینایی خود خیلی خوب استفاده کرده است، در حالی که دیگران این‌طور نبوده‌اند؛ به عبارت دیگر، ابزار تفکر و رسیدن به شناخت، حواس ظاهری هستند که اگر خوب از آنها بهره بگیریم می‌توانیم مانند پسر هوشیار عمل کنیم. دانش‌آموزان باید یاد بگیرند نوع نگاه کردن آنها به اطرافشان با یک آدم معمولی فرق کند. پس از بحث درباره استفاده از حواس، ویژگی دوم پسر هوشیار قدرت استنتاج و استنباط او بوده است، وقتی دیده‌های خود را کنار هم می‌گذارد و فکر می‌کند به نتایجی می‌رسد که مانند حل چیستان توسط آنهاست؛ لازمه این گونه استنباط تفکر و دقت است.

در پایان برای نهادینه کردن مطلب در ذهن دانش‌آموزان از آنها بخواهید به مشاهده چیزی پیرامون خود بپردازند و بر اساس مشاهدات خود دست به استنباط بزنند. مثلاً دانش‌آموزان تهران و شهرهای بزرگ را تشویق کنید تا رنگ آسمان را به مدت دو هفته ببینند و نتیجه مشاهدات خود را در جدولی ثبت کنند؛ به علاوه شرایط آب و هوایی هر روز (بری، آفتابی، بارانی، وزش باد) را نیز بنویسند. در پایان آنها از کنار هم قرار دادن مشاهدات خود می‌توانند به استنباط برسند که مثلاً روزی که باد می‌وزد، آسمان آبی است. پس از روخوانی متن به تمرین‌های درک مطلب و درست و نادرست بپردازید.

جلسه دوم	
۱. واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
۲. تمرین خواندن	۳۰ دقیقه

واژه‌آموزی (واژه‌های هم‌آوا)

سال گذشته دانش‌آموزان با واژه‌های «هم‌نویسه» آشنا شدند؛ واژه‌های زیر هم‌نویسه هستند:

- جای را با شکر شیرین کرد.
- شکر نعمت‌های بی‌شمار خداوند از عهده ما خارج است.

همچنین واژه‌های هم‌آوا-هم‌نویسه یا چند معنایی را نیز قبلاً فرا گرفته‌اند؛ واژه‌های زیر هم‌آوا-هم‌نویسه هستند:

شیر به معنای نوشیدنی خوراکی، شیر با مفهوم حیوان وحشی، شیر به‌عنوان یک ابزار در این درس، واژه‌های هم‌آوا آموزش داده می‌شود، اگرچه این واژه‌ها، تلفظ مشترک دارند اما به لحاظ معنا و املا متفاوت هستند؛ مثل خوار و خار، خواست و خاست. آموزش این بخش سبب می‌شود دانش‌آموزان به هنگام نوشتن املا، متناسب با بافت متن و معنا، املاي صحیح را بنویسند.

تمرین خواندن

برای بهبود سواد خواندن بچه‌ها می‌توانید از آنها بخواهید متن درس را به‌صورت دسته جمعی و در حالت زمزمه بخوانند. همسویی با جمع به تقویت مهارت خواندن می‌انجامد.

جلسه سوم	
۱. فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه
۲. خواندن با لحن مناسب	۲۵ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

جلسه چهارم	
قصه‌گویی و صندلی صمیمیت	۵۰ دقیقه

قصه‌گویی و صندلی صمیمیت

«سخن گفتن» یکی از مهارت‌های اصلی زبانی است که در ایجاد ارتباط مؤثر با افراد جامعه نقش بسزایی دارد. در کتاب فارسی سوم، مهارت سخن گفتن در قالبی هدفمند و فعالیتی پویا گسترش یافته است. در هشت درس اول کتاب فارسی سوم فعالیتی با عنوان «نگاه کن و بگو»، با هدف تقویت مهارت سخن گفتن طراحی شده بود. در آن فعالیت به کمک تصویر، ذهن دانش‌آموز طبقه‌بندی

می‌شد و به صورت منسجم سخن می‌گفت. بعد از تمرین در این فعالیت طی هشت درس، انتظار می‌رفت دانش‌آموز به سطحی از توانایی برسد که بدون تصویر هم سخن بگوید. لذا از درس نهم فعالیت «صندلی صمیمیت» جایگزین «نگاه کن و بگو» گردید. مراد از صندلی صمیمیت، صندلی معلم است که هر دانش‌آموز روی آن می‌نشیند و برای هم کلاسی‌هایش سخن می‌گوید. نشست دانش‌آموزان در جای معلم، حس خوبی در آنها ایجاد می‌کند و سبب می‌شود دانش‌آموز به لحاظ عاطفی، خود شکوفایی و ارتقای شخصیت، احساس مناسبی داشته باشد. به همین دلیل عنوان فعالیت نیز بار عاطفی مثبت را القا می‌کند. صندلی صمیمیت در فضایی دوستانه، دانش‌آموزان را به صحبت کردن مفید در برابر جمع وای می‌دارد و زمینه بسیار مناسبی برای پرورش سخنوری و توانایی فن بیان و تقویت اعتماد به نفس بوده است.

بازخوردی که معلمان درباره این فعالیت داشتند بسیار مثبت بود. برخی از معلمان خوش ذوق، صندلی را تزئین و انجام این فعالیت را برای دانش‌آموزان بسیار دل‌چسب کرده بودند. این فعالیت، برای برطرف کردن مشکل دانش‌آموزان کم حرف و خجالتی، مفید است.

پرورش فن بیان در کتاب فارسی چهارم، در قالب فعالیت «صندلی صمیمیت و قصه‌گویی» ارائه شد تا هم تکراری نباشد و تنوع و جاذبه داشته باشد، هم اینکه صحبت کردن در قالب بیان قصه تخصصی‌تر شود. در این درس ابتدا دانش‌آموزان به داستانی که برایشان پخش می‌شود، گوش می‌کنند؛ این امر خود موجب تقویت تمرکز و درک شنیداری می‌شود. در ادامه از آنها می‌خواهیم از شیوه‌ای که راوی، قصه را روایت کرد، الگوبرداری کنند. در این درس تأکید بر شروع داستان است، بسیار مهم است که راوی چطور شروع کند و در ابتدا به گونه‌ای سخن بگوید که مخاطبش را جذب کند.

جلسه پنجم	
۲۵ دقیقه	۱. فعالیت‌های نوشتاری (۲)
۲۵ دقیقه	۲. تمرین خواندن

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

جلسه ششم	
۱. املا	۳۰ دقیقه
۲. فعالیت‌های نوشتاری (۳): تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا

در بخش اول، دانش‌آموزان یک به یک پای تخته آمده، هر کدام یک واژه از درس را که شما می‌خوانید روی تخته می‌نویسند. پس از آنکه مجموعه‌ای از واژه‌ها با ارزش املائی از متن درس روی تخته گردآوری شد همه با هم واژه‌ها را جمع خوانی نمایند. در بخش دوم واژه‌ها را از روی تابلو پاک کنید و از بچه‌ها بخواهید واژه‌هایی را که به خاطر سپرده‌اند روی برگه املائی خود بنویسند. پس از جمع‌آوری برگه‌ها و تصحیح آنها به رفع اشکالات دانش‌آموزان بپردازید. این شگرد املائی، چند فایده دارد و اهداف آموزشی زیر را دنبال می‌کند:

- بازخوانی درس
- تقویت تأمل و دقت در نگاه
- تشخیص و استخراج واژگان املائی
- تقویت حافظه دیداری
- پرورش حافظه کوتاه مدت
- رشد و تقویت توانایی درست‌نویسی املائی واژه‌ها

جلسه هفتم	
۱. ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۳۰ دقیقه
۲. فعالیت‌های نوشتاری (۴): جدول صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در تدریس، مطالب این جلسه ارائه شود.

جلسه هشتم	
۱. فعالیت‌های نوشتاری (۵)	۲۵ دقیقه
۲. بخوان و حفظ کن	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۵) : درک متن

از آنجایی که آشنایی با نوع متن در انتخاب روش خواندن و افزایش مهارت درک متن مؤثر است، در این درس می‌خواهیم دانش‌آموزان را با متن‌های علمی و ادبی آشنا کنیم. عمده متن‌هایی که دانش‌آموزان با آن سر و کار دارند یا داستانی است مانند متن‌های درس و بخوان و بیندیش کتاب فارسی که همان متن‌های ادبی هستند یا علمی است مانند متن دروس کتاب علوم و مطالعات اجتماعی که به خواننده اطلاعات علمی می‌دهند.

برای تدریس این بخش، همین که دانش‌آموزان تشخیص دهند یک متن داستانی است اما دیگری داستانی نیست، کافی است. در ادامه معلم آنها را هدایت می‌کند تا به این تفاوت هم پی ببرند که معمولاً متن داستانی واقعی نیست و حاصل تخیل نویسنده است اما متن علمی واقعی و مستند است و اطلاعاتی را به خواننده می‌دهد.

بخوان و حفظ کن

شعر کودک و نوجوان سخنی است زیبا و موسیقایی و سرشار از احساس و عواطف نرم و لطیف و تصاویر رنگارنگ برآمده از دنیای کودکان و تخیل حسی با زبانی ساده و آشنا و بی‌پیش‌کلامی. شعر روباه و زاغ ترجمه منظوم حبیب یغمایی است از شعر شاعر فرانسوی قرن هفدهم یعنی «ژان دو لافونتن»، این در حالی است که دو ترجمه آزاد دیگر هم از این شعر در زبان فارسی منتشر شده است. آن‌طور که در کتاب «اصول فن ترجمه فرانسه به فارسی» آمده، ایرج میرزا و نثر سعیدی هم این شعر را ترجمه کرده‌اند که در پی می‌آید:

«روباه و زاغ» / ترجمه ایرج میرزا

کلاغی به شاخی شده جای گیر	به منقار بگرفته قدری پنیر
یکی روبهی بوی طعمه شنید	به پیش آمد و مدح او برگزید
بگفتا: «سلام ای کلاغ قشنگ!	که آبی مرا در نظر شوخ و شنگ!
اگر راستی بود آوای تو	به مانند پره‌ای زیبای تو،

در این جنگل اکنون سمندر بُدی
ز تعریف روباه شد زاغ، شاد
به آواز خواندن دهان چون گشود
بگفتا که: «ای زاغ این را بدان
خورد نعمت از دولت آن کسی
هم اکنون به چربی نطق و بیان

بر این مرغ‌ها جمله سرور بُدی
ز شادی بیاورد خود را به یاد
شکارش بیفتاد و روبه ربود
که هر کس بُود چرب و شیرین زبان
که بر گفت او گوش دارد بسی
گرفتم پنیر تو را از دهان»

«روباه و زاغ» / ترجمه نیر سعیدی

بامدادان رفت روباهی به باغ
نشئه و شادی بی اندازه داشت
گفت در دل روبه پرمکر و فن
با زبانی چرب و با صد آب و تاب
از همه مرغان این بستان سری
این چنین زیبا ندیدم بال و پر
خود تو دانی من نیم اهل گراف
گر تو با این بال و این پرواز خوش
شهره چون سیمرغ و عنقामी شدی
غزه شد بر خود کلاغ خود پسند
تا که منقار از بی خواندن گشاد
نغمه چون سرداد در شور و حجاز
شد نصیب آن محیل نابکار
گشت روبه چون ز حیلت کامکار
گفت هر جا خود پسندی ساده است
آن تملق پیشه رند هوشمند

دید بنشسته است بر بامی کلاغ
زیر منقارش پنیری تازه داشت
کاش بود این لقمه اندر کام من
گفت پس باوی که: «ای عالیجناب
وه! چه مه رویی چه شوخ و دلبری
پر و بال توست این یا مشک تر!
گر بُردم سر، نمی گویم خلاف
داشتی بانگ خوش و آواز خوش
ساکن اقلیم بالا می شدی
خود پسند آسان فتد در دام و بند
لقمه چرب از دهانش اوفتاد
کرد شیرین کام رند حيله ساز
طعمه ای آن سان لذیذ و آب دار
داد اندرزی چو در شاهوار
چاپلوسی بر درش استاده است
نان خورَد از خوان مرد خود پسند

در سال‌های اخیر اسدالله شعبانی هم دست به باز آفرینی این سروده زده است.

جلسه نهم	
۱. فعالیت‌های نوشتاری (۶)	۳۰ دقیقه
۲. املا	۲۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۶) : نگارش

نگارش این درس در جهت تکمیل و تثبیت مطالب درس قبل است. در اینجا به طور مستقیم اجزای «جمله موضوع» آموزش داده می‌شود.

پاسخ سؤال صفحه نگارش

الف) موضوع کلی : آلودگی هوا	موضوع کوچک تر : دلایل آلودگی
ب) موضوع کلی : پرچم ایران	موضوع کوچک تر : رنگ پرچم
ج) موضوع کلی : جانوران	موضوع کوچک تر : انواع جانوران

املا

املاي پایان هر درس، علاوه بر سنجش پیشرفت دانش آموز در این زمینه، بعد آموزشی را نیز پوشش می‌دهد. مثل دروس قبل، املاي دو قسمتی شامل املاي تقریری و تمرینات املاي پیشنهاد می‌گردد. در این قسمت، نمونه‌ای از بخش دوم املا شامل فعالیت‌های املاي ارائه می‌گردد.

صفحه دوم	نام و نام خانوادگی :	فعالیت املاي درس راز نشانه‌ها	تاریخ :
۳۰	نمونه آزمون	سطوح عملکردی	
		خیلی خوب	خوب
		قابل قبول	نیازمند آموزش
۱	جای خالی واژه‌ها را با نشانه‌های مناسب تکمیل کن. الا - ش / گ - آشته / قهو - خانه‌ای / حد - زد		
۲	در جای خالی، واژه مناسب را بگذار پسر «همان الاغی که چشم چپش کور بود.» (پرسید - پرسید) مرد شد و گفت : «نشانی‌هایش درست است. (خوشحال - خوشحال) پسر جان! اگر تو الاغ را ندیده‌ای چطور را داری؟» (نشان‌هایش - نشانی‌هایش)		
۳	دور واژه‌های درست خط بکش فقط - گود - گزشته - آلف‌ها - حرص - دانه‌ها		
۴	جمله را با واژه‌های مناسب تکمیل کن حاکم به هوش و فهم پسر گفت و مرد از او خواست.		
۵	واژه‌ها را به ترتیب حروف الفبا مرتب کن. گندم - فهمیدم - راستش - خشمگین		
باز خورد معلم :			